

INSTITUT FOR DESIGN OG KOMMUNIKATION

CENTRE FOR TOURISM, INNOVATION AND CULTURE (TIC)

Janne J. Liburd

Mod det Kollaborative Universitet

**Dansk resume af Doktor disputatsen
*Towards the Collaborative University. Lessons from
Tourism Education and Research (2013)***

TIC TALKS 2017

TIC is University of Southern Denmark's multidisciplinary research centre with focus on tourism, innovation and culture. The centre is based at the Kolding campus. TIC strives to transform the university to an engaged, collaborative institution where academics and students pursue an unrelenting examination of knowledge, and its uses. TIC defines the university as a centre for a higher order knowledge development, and for collaboration with, and for society. We do this through research-based education, education-based research, and collaborative engagements. We aim to charter new territory in international academe, as well as in multi-level collaboration based on interdisciplinary research with a strong foundation in the Humanities.

TIC engages in research dialogues through both a traditional peer-review publication strategy and through free access to knowledge in progress. Supplementing traditional journal articles, TIC TALKS is TIC's contribution to open access sharing and collaborative development of knowledge.

TIC TALKS are provided by

Centre for Tourism, Innovation and Culture, University of Southern Denmark

Universitetsparken 1, Kolding, DK-6000

http://www.sdu.dk/en/Om_SDU/Institutter_centre/C_Tik.aspx

DANSK RESUME: MOD DET KOLLABORATIVE UNIVERSITET

Erfaringer fra Turismeuddannelse
og Forskning

Janne J. Liburd

2013

Denne afhandling er den 11. september 2013 af Akademisk Råd, Humaniora,
Syddansk Universitet, antaget til forsvar for den filosofiske doktorgrad.

Simon Møberg Torp

Dekan

Forsvaret fandt sted den 2. december 2013 kl 14 på SDU campus
Kolding.

Indhold

1. Indledning.....	5
2. Rationale.....	7
3. Forskningsramme og Metodologi.....	9
4. Struktur.....	14
5. Forskningsbidrag.....	20
6. Fremtidige Forskningsmuligheder.....	21
Referenceliste.....	23

1. Indledning

Denne doktordisputats med titlen ”Mod det Kollaborative Universitet. Erfaringer fra Turismeuddannelse og Forskning” (*Towards the Collaborative University. Lessons from Tourism Education and Research*) skriver sig ind i den seneste forskning om, hvad det er at være et universitet. Dets originale bidrag består i sammenstillingen af ultramoderne og traditionelle temaer, samt universitetets muligheder i det 21. århundrede. Ved grundlæggende at analysere hvad universitetet idealer og idegrundlag var, og er, åbnes der for en konceptuel undersøgelse af hvad universitetet kan blive. Forestillinger om universitetets fremtidige væren kan spores i nuværende, eksperimenterede praksisser, hvilket illustreres med case studier fra turismeforskning og -undervisning.

Disputatsen har et trefoldigt mål, der dels består i at afdække definerede idealer og ideer om universitetet; dels at analysere nuværende muligheder og begrænsninger for samarbejde; samt at frembringe fremtidige muligheder baseret på hvad universitetet var, og er. Disputatsens ærinde er således både kritisk og optimistisk. Jeg argumenterer for nødvendigheden af nye forestillinger af universitetet for at undgå blind reproduktion, og for at imødekomme dets muligheder, og dets ansvarlighed i dannelser af en bedre fremtid. Dette indikerer, at universitetet bærer ansvar, ikke kun overfor sig selv som institution, men for dets studerende og ansatte, andre institutioner, erhvervslivet, samfundet, staten, andre nationer, og over tid. Ligeledes åbner dette for kreative forestillinger om universitetet som et sted, hvor der skabes kritisk, akademisk viden om fortid og nutid, et sted hvor individet dannes, og et sted for dyb, engageret refleksion over fremtiden, og den verden vi gerne vil leve i. Gennem transformation af universitetet som en samarbejdende institution, hvor forskere, undervisere, og studerende er engagerede i ubegrænset søgen efter sandheder, viden, og dens anvendelsesmuligheder, er det ambitionen at skabe universitetets formål og institutionelle frihed, i samarbejde med, og for, samfundet.

I forbindelse med universitetets engagement og ansvarlighed kræver begrebet kollaboration en forklaring. Siden 2. Verdenskrig har kollaboration været associeret med yderst negative konnotationer. Under 2. Verdenskrig var kollaboratører de, der samarbejdede med den tyske besættelsesmagt, og hvor deres medvirken førte til nogle af de værste forbrydelser i

menneskehedens historie. Ordet kollaboration har oprindelse i det latinske ord, *collaborare*, hvilket betyder at samarbejde. I lingvistiske termer indebærer kollaboration samarbejde mellem mere eller mindre ligeværdige partnere. Dette er tydeligvis ikke tilfældet, når den ene part er en besættelsesmagt. Den positive form for kollaboration i bestræbelser på at opnå et gensidigt udbytte, som er den i disputatsen anvendte tilgang, indfanges i det danske ord samarbejde, der beror på individers gensidige indsats for at opnå et fælles mål, eller proces. Dette kan eksempelvis være at skabe ny viden, eller udvide grænserne for valid, akademisk forskning. Dette omfatter både valg, interesser og magt. Individer, og grupper, træffer et valg i forhold til hvorvidt, og med hvem de ønsker at samarbejde. Det medfører eksklusion af andre, hvilket betyder, at samarbejde også repræsenterer essensen af konkurrence. Huxhams (1993, 1996) hypotese er, at kollaborative fordele kan opstå gennem de samarbejdende partnerses synergi, der i fællesskab frembringer noget, der er større og mere end det, som en enkelt person ville have kunnet skabe.

Dette resume præsenterer først rationalet, og dernæst disputatsens forskningsramme og metodologi. Her tager jeg Brenneis' (2004) antropologiske udfordring op, om at forske i institutioner, hvori antropologer selv befinder sig. Jeg fremfører endvidere den filosofiske forankring i afdækningen af universitetets idealer og ideer, der spores tilbage til det middelalderlige universitet, og tager særlig afsæt i Wilhelm von Humboldts grundlæggelse af Universitetet i Berlin i 1809/10. For at forstå hvad universitetet er i dag, og danne forestillinger om hvad det kan blive, anvendes begrebet kollaboration. Gennem case studier fra turismeforskning og -uddannelse konkretiseres de filosofiske og begrebslige analyser. Anvendelsen af turismefeltet bruges også til at vise epistemologiske og disciplinære relationer, og hvordan multi- og interdisciplinært samarbejde kan medføre nye normer og former for viden. Dette er ikke kun af interesse for turismeforskere, men for alle, der interesserer sig for hvordan videregående uddannelse og videnskab fornyr sig over tid, samt hvorledes samarbejde forhindres, eller bliver lidet attraktivt på det nuværende Disciplinære Universitet. Begrebet om det Disciplinære Universitet udfoldes som resultat af statens disciplinering af masseuniversitetet, og den medfølgende selv-disciplinering af akademikere og studerende, der må imødekomme eksternt definerede bedømmelses- og evalueringskriterier, samt neoliberale ledelsesformer (Ayikoru, et.al, 2009). Udviklingen fra Humboldt Universitetet til det Disciplinære Universitet, eksemplificeret med erfaringer og cases fra turismeundervisning og forskning danner grundlag for at udfolde plausible forestillinger om idealer, ideer, og empiriske forhold i det

Kollaborative Universitet. Efter præsentationen af rationalet, forskningsramme og metodologi, følger en kort præsentation af de enkelte kapitler for at give læseren et glimt af rejsen mod det Kollaborative Universitet. Konkluderende refleksioner sammenfatter disputatsens forskningsbidrag, og fremtidige forskningsperspektiver.

2. Rationale

Universitetet er under pres i Danmark, og mange andre steder i verden. Som andre offentlige institutioner, skal universitetet i stigende grad retfærdiggøre anvendelse af offentlige midler, registrere og påtage sig nye opgaver, bidrage til erhvervets og landets globale konkurrenceevne, og tilpasse sig nye former for ledelse. Mange universiteter bliver som følge af nødtvungen eller frivillig tilpasning både mere entrepreneuriske og markedsorienterede i kampen om at tiltrække flere studerende, eksterne finansieringskilder, imødekomme eksterne akkrediteringer, og score højt på internationale ranglister. Konkurrence er ikke nyt for universitetet. Det nye består derimod i de former og forhold hvormed universitetet påføres markeds kræfter og en profitorienteret adfærd, med inspiration fra den private sektors ledelses- og virksomhedsstrategier (Kristensen, 2007). Uden selv at eje produktionskræfterne disciplineres universitetets akademikere, og studerende, til at maksimere udbyttet med minimale omkostninger over tid. Det er derfor næppe overraskende, at mange universiteter og universitetsansatte finder, at de må løbe stærkere for blot at stå stille.

Bag disse omstændigheder findes en dybere transformation af universitetet fra elite til masseuniversitet. Som en refleksion af den øvrige samfundsudvikling efter 2. Verdenskrig i Europa og store dele af den vestlige verden, har universiteterne haft en hidtil uset, eksponentiel vækst i antallet af studerende. Det antages, at antallet af universitetsstuderende er steget fra 13 millioner til 82 millioner i perioden 1960-1995 (Kjærgaard og Kristensen, 2007: 130). Internationale prognoser anslår, at tallet vil stige til 262 millioner i 2025, hvoraf mere end halvdelen heraf alene vil være i Kina og Indien (Maslen, 2012). For hundrede år siden var der i Danmark omkring 650 universitetsstuderende. I 2011 var der 27.000 universitetsstuderende, ifølge Danske Universiteter (2012). Denne udvikling illustrerer Throws (1973) definition af masseuddannelsessystemer, som havende et optag på mellem 15 og 40 procent af en ungdomsårgang. Bevægelsen fra elite til masseuniversitet har endvidere et økonomisk og geografisk perspektiv. Tidligere leverede

universiteterne uddannelse indenfor landets grænser, hvilket i det 20. århundrede for mange blev til et masseuddannelsessystem i en verdensomspændende forretning (Ramsden, 1998). Denne internationalisering af universitetet, som ofte advokeres af OECD og EU, beror på en funktionalistisk vurdering af universitetets nytteværdi i samfundet. Herved forstås, at universitetet skal have en effekt på landets videns og innovationsøkonomi gennem styrkelse af den nationale og europæiske konkurrencekraft. Logisk og moralsk er det vanskeligt at anfægte, at universitetet som en bekostelig institution i samfundet, der koncentrerer nationens intellektuelle og videnskabelige ressourcer, bør have relevans for løsning af praktiske, samfundsmæssige udviklingsproblematikker.

Sådanne betragtninger påkalder dog kritisk respons for at undgå en disproportional indflydelse og forsimplet forståelse for universitets væren (Barnett, 2011, 2013). Transformationen fra at være selvbestemmende universitet, hvor dets frihed var garanteret af staten, til at være offentlige serviceinstitutioner for videregående uddannelse og forskning, reducerer for det første universitets formål til at være et direkte parameter for national og europæisk konkurrenceevne. Dette nye universitetsideal ses i den danske stats bestræbelser om direkte forbindelse fra tanke til faktura. For det andet negligerer det universitetets idealer og idegrundlag. Disse transformationsprocesser har affødt dybere refleksion over, og især en nostalgisk higen efter hvad universitetet traditionelt var, hvilket de selvsamme moderniseringsbestræbelser søger at forandre. Ønsker om forandring sker med reference til hvad universitetet var, og med uomgængelig opretholdelse af traditionelle ideer, som paradoksalt nok forekommer samtidig med det, de selvsamme transformationer af universitetet er i færd med at afvikle. Dette påkalder kritisk forskning i, hvad universitetets traditionelle idealer og ideer var, hvilken status de har i dag, specielt hvis de bærende principper, som universitetet har repræsenteret, skal bevares.

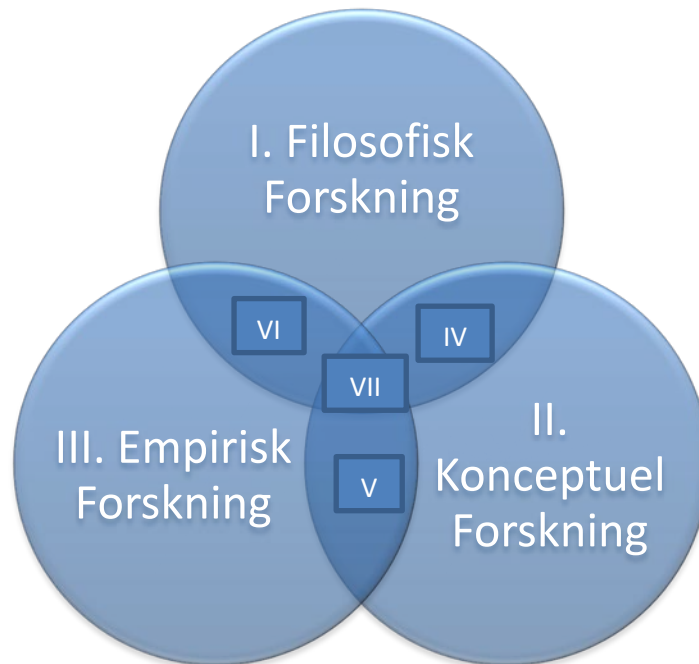
Henvisninger til universitets væren i ental, samt dets idealer og ideer, skal dog ikke ses som en entydig størrelse. Der findes ikke én ide om universitet, ligesom mange forestillinger om hvad universitetet er, og børe blive, vil være til stede på et universitet. Universitetet er heller ikke en statisk enhed. Det er altid i gang med at blive universitet, hvilket sker gennem daglige udvekslinger, eksempelvis af argument og modargument. Hvad er universitetets, særligt definerende karakteristika? Hvad betyder det at *være* et universitet? Er universitetet en institution, der bidrager

til oplysning og udvikling gennem videregående uddannelse og forskning, eller er det en maskine, der skal drive samfundsøkonomien frem? Hvordan fungerer universitetet med forandringer, der på samme tid er obstruerende, destruktive, og potentielt revitaliserende?

3. Forskningsramme og Metodologi

Forskningsrammen er inspireret af Ronald Barnett (1990, 2011, 2013) og Martin Heideggers ([1927] 1998: 183) forståelse af væren, som et spørgsmål om tilblivelse. Herved bliver forståelse af universitetets væren-som-tilblivelse et forhold om dannelse, om forandring, og udfoldelse af potentialer på baggrund af dybere strukturelle forhold (såsom universitets relation til staten, policy, økonomi, forandring i former og normer for videnskabelig viden, eksempelvis også nye kommunikationsteknologiers indflydelse). Universitetets tilbliven og fremtidige muligheder er relativt åbne, men ikke uden retning eller indflydelse fra det det var, og er. Ved at anlægge et filosofisk perspektiv på at forstå hvad universitetet var, og er, ønsker jeg ikke at frembringe en dyb, idehistorisk analyse af universitetets oprindelse. I stedet udfoldes en forståelse af universitets væren, ikke blot som et sæt disciplinære og institutionelle aktiviteter i form af forskning og videregående uddannelser, men som videnskabelige praksisser med kollaborative konsekvenser.

Forskningsrammen omfatter således både filosofisk, konceptuel og empirisk forskning, der illustreres nedenfor i Figur 1.

Figur 1. Forskningsramme (tilpasset fra Xin *et.al*, 2013).

I. Filosofisk Forskning

Undersøgelser af universitetets væren kan være et rent filosofisk forskningsanlæggende, som indikeret i cirkel I. Universitetets idealer og ideer er genstand for filosofisk refleksion. Uden dette grundlag vil andre forestillinger om universitetet, eller andre begreber om samme, være grundløse (Barnett, 2013). Her inddrages værker af filosoffer og teoretikere, der beskæftiger sig med universitetets væren, specielt Immanuel Kant, Wilhelm von Humboldt, Martin Heidegger, Karl Jaspers, John Henry Newman, Jürgen Habermas, og Ronald Barnett.

II. Konceptuel Forskning

Konceptuel forskning er generelt orienteret omkring typologier, definitioner, anvendelser, diskurs, konstruktion og dekonstruktion. Leuzinger-Bohleber (2004) argumenterer for, at konceptuel forskning er essentiel for analyseprocesser som en form for forskning. Dette kan omfatte formel og systematisk blotlæggelse af udsagn om virkeligheden. Det kan også omhandle undersøgelser af ideer som begreber, deres anvendelse og udvikling (Xin *et.al*, 2013; Kothari, 2008; Leuzinger-Bohleber & Fischmann, 2006; Young, 1995). Her anvender jeg konceptuel forskning til at forstå

relevant litteratur om kollaboration, og til at identificere gængse former og normer for kollaboration.

III. Empirisk Forskning

Disputatsen omfatter fire case studier af turismeundervisning og forskning, der hver især repræsenterer eksempler på empirisk forskning. Empirisk forskning anvendes ofte til at teste hypoteser i virkeligheden. En tilgang er case studier, hvilke er særligt brugbare hvis målet er at skabe dybere forståelse af aktører, strukturer, relationelle forhold, eller fænomener i bestemte kontekster. Her anvendes case studierne endvidere til at udfolde kollaborative dimensioner, og kritisk refleksivitet i aktuelle samarbejdspraksisser inden for turismeforskning og undervisning i samarbejde med erhvervet, den offentlige sektor, andre universiteter, internationalt og over tid.

IV. Filosofisk og Konceptuel Forskning

Både filosofisk og konceptuel forskning kan åbne for forståelser af ideologiske forhold, værdier, samt empiriske situationer, og kan påpege relationer mellem ideer og deres aktuelle anvendelse. Her mødes de i begrebet kollaboration til at afdække hvad der er tilbage af Humboldt Universitetets idealer og ideer i det nuværende, Disciplinære Universitet.

V. Konceptuel og Empirisk Forskning

Undersøgelser af former og normer for kollaborative praksisser i det Disciplinære Universitet bringer konceptuel og empirisk forskning sammen. Disse dimensioner udfoldes endvidere gennem turismeforskningen og undervisning (Kapitel 3 og 4).

VI. Empirisk og Filosofisk Forskning

Dette område indikerer intet mindre end det, der har motiveret disputatsens forskningsspørgsmål. At være og gøre på det Disciplinære Universitet præsenterer dagligt en række kollaborative

udfordringer og begrænsninger. Refleksioner over hvad disse er, hvordan de er blevet til, og endog tages for givet, har stimuleret kritisk og optimistisk analyse.

VII. Filosofisk, Konceptuel og Empirisk Forskning

Sammenkoblingen indikere, at der ikke er noget modforhold mellem filosofisk og konceptuel og empirisk forskning, da hvert område kan stå alene, men også informere hinanden. Ved at samle de tre forskningstilgange muliggøres forestillinger om universitets fremtidige tilbliven. Idealer og ideer om hvad universitet var, og er, influerer på forestillinger om hvad universitetet kan blive, hvilket indikere en overvægt af filosofisk og konceptuel forskning. Ved at skitsere hvad det Kollaborative Universitet kan blive inddrager jeg empirisk forskning til at forankre, og samtidig strække forestillingsevnen i bestræbelserne på at udfolde muligheder for universitetets tilbliven.

Metodologisk anvender jeg etnografisk deltager-observation, der kan give adgang til forståelser af hvordan livet udfoldes, og hvordan meninger og betydninger udveksles på det Disciplinære Universitet. Ved at inddrage de levede, institutionelle erfaringer, gennem akademiske praksisser og engagement, særligt inden for forskning og undervisning (selvom der foregår mange andre aktiviteter på universitet), er det muligt at afdække aspekter af, hvordan universitetet producerer og reproducerer sig selv. Som en særlig institution i samfundet giver universitet også anledning til traditionelle antropologiske refleksioner over udveksling, forandring, magt/viden domæner, betydningen af sted og væren i verden. Forskningen er ligeledes epistemologisk, og særlig interesseret i at forstå hvad og hvordan der vides, herunder situerede måder at vide på, samt kritiske og refleksive måder at kunne vide. En speciel tilgang, som få andre end antropologer sikkert vil finde anvendelig, er at forstå universitetet gennem forskellige former og normer for udveksling. Den franske antropolog Marcel Mauss' ([1923] 1990) analyser af gaveudveksling viser hvorledes udvekslinger styres af kulturelle former, der reproducerer de sociale normer og gruppens organisering. Ved at se på disse normer og former for udveksling på det Disciplinære Universitet, og dets forskellige kollaborative praksisser, er det muligt at få et indblik i strategi og modstrategi, forventninger, personificeringer, hvordan de virker, og hvad de gør.

Her kan det anfægtes, at forhandlinger og syn på universitetets idealer og ideer kun repræsenterer et subjektivt øjebliksbillede, der endvidere kan være ideologisk influeret. Den manglende distance til det traditionelle, antropologiske felt udgør en anden begrænsning, der kan give anledning til spekulation over, hvorvidt jeg bliver min egen informant. Med udgangspunkt i det konstruktionistiske paradigme, med mulighed for kritisk engagement (Pernecky, 2012), anerkender jeg disse forskningsmæssige forbehold. Konstruktionisme, hvilket ikke skal forveksles med konstruktivisme, der primært er orienteret omkring individuel betydningsdannelse (Pernecky, 2012: 1120), giver et udsigtssted hvorfra universitetets betydelige rolle i videnkonstruktion kan blive set, og påkalder opmærksomhed på emner som frihed og kontrol. Habermas (1978) konkluderer, at det ikke findes værdi-, eller interessefri viden, hvilket betyder, at der ej heller kan findes nogen værdifri, rene idealer og ideer om universitet. Analysen kan derimod tilstræbe at være ”ideologisk let” (Barnett, 2011: 3), samtidig med at der kritisk reflekteres over hvordan konstruktioner, klassifikationer og konceptualiseringer af en selv, andre, og ting gøres, samt hvordan de er ordnet i verden.

Heri spores også en komplementær metodologisk tilgang fra aktør-netværksteori (ANT) (van der Duim, 2007, Tribe, 2010; van der Duim, *et.al*, 2012), der er en del af min anvendte forskningsstrategi. ANT perspektivet muliggør undersøgelser af, ikke blot hvad er, som er antropologiens styrke, men også hvordan komplekse og kontroversielle forhold gør, at en aktør kan blive til (Latour, 1999: 303). Det relationelle perspektiv indikerer, at universitetet ikke blot er en fysisk fast materialitet, men en permeabel struktur, der produceres gennem relationer med andre og andet. Universitetets væren kunne således analyseres gennem et ANT perspektiv, men her anvendes ANT primært til at udfolde hvordan et internationalt åbent, tematisk forskningsnetværk kan agere i det Disciplinære Universitet (Kapitel 8). Både deltager-observation og ANT er informeret af empirisk forskning. Case studierne anvendes således til at udfolde dyb viden om eksisterende, kollabortive praksisser. I hvert case studie, der varierer i fokus og hvordan kollaboration praktiseres, introduceres den specifikke kontekst og anvendte metoder for akademisk samarbejde. Men en enkelt undtagelse (Kapitel 6), der omhandler samarbejde med turistindustrien og staten, spænder de øvrige casestudier på tværs af institutioner, nationer, og over tid, hvilket antageligt giver anledning til genkendelighed, kritisk refleksion, og erfaringer med relevans for andre forskningsmiljøer andetsteds.

4. Struktur

Kapitel 1 udfolder disputatsens mål, forskningsrammen og metodologi, som ovenstående har givet et indblik i. Desuden indgår kritiske refleksioner om forskningskvalitet, dybde og åbenhed, samt betydningen af lokalitet.

Kapitel 2 ser nærmere på universitets opkomst siden Middelalderens Metafysiske Universitet (Barnett, 2011), og sætter fokus på Wilhelm von Humboldts reformer af det preussiske uddannelsessystem. Af særlig interesse her er grundlæggelsen af Berliner Universitetet i 1890/10. Humboldt havde tre hovedidealer i sin forestilling om universitetet. For det første sammenknyttes forskning og uddannelse som en enhed. For det andet skal staten garantere universitetets institutionelle og organisatoriske frihed, således at videnskaben befries fra eksterne formål. For det tredje defineres målet med uddannelse som *Bildung*, der er en livslang, åndfuld dannelse af individet gennem studier og videnskabeligt arbejde. *Bildung* var endvidere baseret på en pligt overfor at forbedre selvet, og samfundet som helhed. Heri ses Humboldts inspiration fra såvel Fichte, Schelling, Scheleirmacher, og særligt Kants (1973) uddannelsesetik, med implicit og eksplicit reference til menneskeheden, der placerer alle som ligeværdige. I Humboldts optik afspejles dette ideal om ligeværdighed også i relationer mellem professorer og studerende. Han nævner eksempelvis, at hvis de studerende ikke vil komme til professoren, så må han komme til dem, da "Den første er der ikke for den sidstnævnte, men begge er der for Videnskaben" (Humboldt, [1809/10] 1959: 378, min oversættelse). Her står ideen om undervisnings- og forskningsfrihed centralt, hvilket også omfattede de studerendes frihed. Ligeværdigheden kan også spores i Humboldts gennemgående ide om, at alle har pligt til uddannelse, som almen menneskedannelse, hinsides klasse og stand. Ligeværdighed ses også i enheden af hvorledes forskning informerer undervisning, (velkendt fra det Disciplinære Universitet), og at uddannelse også skulle drive forskningen på Humboldt Universitet.

Den oprindelige udgave af Humboldts idealer og ideer har aldrig eksisteret i praksis, da meget blev overhalet af den spirende industrialisering i Europa, og medfølgende behov for en differentieret

arbejdsstyrke (Habermas, 1986). Ligeledes fornægtede de preussiske klasseforskelle sig ej heller. Ved således at afdække Humboldt Universitetets idealer og ideer, positioneres tilblivelsen, og disses status i det Disciplinære Universitet.

Kapitel 3 søger at forstå hvordan det Disciplinære Universitet er i verden gennem dets kollaborative engagementer med sig selv og andre institutioner, med staten, med erhvervet, internationalt og over tid. Analysen todeles her i forhold til undervisnings- og forskningsdimensioner, som reflekterer praksis på det Disciplinære Universitet, hvor Humboldts enhedsideal ikke længere eksisterer som arbejdsform eller norm. Yderligere vises det hvorledes armslængdeprincippet mellem universitetet og staten er afløst af en styrende hånd, der angiveligt har medfulgt en orientering omkring midler fremfor mål. Den individuelle forsknings- og undervisningsfrihed, herunder også de studerendes, er markant mindsket. Samtidig opstår flere, stærke vurderings- og styringssystemer, som medfører videnmonopoler og videnskabelige standarder, der ikke styres af det enkelte universitet. Herved vinder bestemte former for epistemologi og disciplinære videnskaber frem, ofte med ensrettede validitetskriterier, metodiske designs, og lignende. Denne forskningspraksis understøttes af især internationale top-tidsskrifter, der påtager sig intellektuel ophavsret, hvorved cirkulationen af viden på en gang mindskes. Samtidig reproducerer dette system sig selv gennem kausalreference til at top-forskere publicerer i top-tidsskrifter, hvorfor de er top-tidsskrifter. For at begå sig i den internationale konkurrence, og andre akkrediteringssystemer, må den enkelte institution søge at tiltrække de bedste forskere, der er defineret ud fra eksterne kriterier.

Samtidig eksisterer der mange forskellige slags viden på det Disciplinære Universitet, hvor forskere, undervisere og studerende til stadighed er engageret i at finde ny viden, nye sandheder, hvilket også illustrerer en mulig epistemologisk pluralisme. Nye samarbejder og udvekslinger indenfor universitetet, og med andre institutioner, erhvervet, internationalt og over tid, kan medføre nye videnskaber og multidisciplinære forskningsfelter, som det også var tilfældet på Humboldt Universitetet, men her på trods af den mindskede frihed i forskning og uddannelse.

Kapitel 4 vender sig mod turisme som et relativt nyt felt for forskning og videregående uddannelse. Dette felt anvendes til at skabe en solid forankring af forståelse for hvordan det Disciplinære Universitet samarbejder gennem forskning og undervisning i forskellige, og nogle gange overlappende dimensioner med sig selv, andre institutioner, staten, erhvervet, internationalt, og over tid. Turisme tiltrækker akademisk opmærksomhed som samfundsfænomen, og gennem de mange discipliner, der både konstruerer forskningsfeltet, og hvad der undervises i. Discipliner som økonomi, geografi, antropologi, psykologi, sociologi, historie, blandt andre, har bidraget til et dynamisk og produktivt uddannelses- og forskningsfelt. Kapitlet illustrerer hvorledes turismefeltet har udviklet sig over de seneste fem årtier, ved at analysere hvordan viden, forskning og påvirkningen af curricula har ændret sig (Airey, 2005, 2008). Særligt ser jeg nærmere på turismeforskningens ”modne fase” (Jafari, 1990: 35) for at forstå epistemologiske muligheder og begrænsninger i interdisciplinær turismeforskning og undervisning (Tribe, 1997, 2000, 2001, 2005, 2006). Fremfor at acceptere disciplinære restriktioner, begrænsede forståelser for valid viden, eller tilpasset produktion af viden til bestemte mål, åbner turismeforskning og undervisning for forskellige former og normer for kollaboration i det Disciplinære Universitet.

De konceptuelle og epistemologiske dimensioner fra turismeforskning og undervisning forfølges efterfølgende i fire forskellige case studier, der sammen forsøger at vise hvordan konventionel turismeforskning og undervisning kan udfoldes, samt udsættes for eksperimentering inden for og på tværs af kollaborative dimensioner. Alle cases beror på mit engagement, der antager forskellig karakter. Kapitel 5 er den første af disse, der beskæftiger sig med hvordan web 2.0 kan facilitere samarbejde mellem turismestuderende, undervisere, forskere, erhvervet og dets organisationer på tværs af tid og sted. Web 2.0 platformen, INNOTOURL, som jeg har udviklet sammen med Anne-Mette Hjalager og kolleger på Syddansk Universitet, er genstand for samarbejde omkring turismeinnovation, hvilket beskrives nærmere med udgangspunkt i dets funktionaliteter, eksperimentelle elementer, og bagvedliggende filosofi. Web 2.0 bevægelsen er i sig selv et interessant eksempel på gaveudveksling, hvor indhold styres, reguleres, og udveksles mellem brugerne. På INNOTOURL deler brugere i vid udstrækning også ressourcer, samtidig med at der er undersider, der er specifikt dedikeret til studerende, undervisere, forskere, og erhvervet (Liburd *et.al*, 2011). Der anlægges kritiske perspektiver på nye læringsmetoder, viden, og ophavsret, der

muliggøres gennem web 2.0 teknologier (Liburd & Hjalager, 2012), og som udfordrer traditionelle syn på læring, evaluering, og kontrol (Liburd & Christensen, 2013).

Kapitel 6 er et case studie af samarbejde mellem akademikere, turismeerhvervet og relevante organisationer, herunder staten, for at skabe udvikling og bedre arbejdsvilkår i dele af det danske turisterhverv (Liburd, 2007; Deery, 2008). Kapitlet udfolder to forskellige eksempler på projektsamarbejde, som jeg har deltaget i som turismeunderviser og forsker. Det første beror på en traditionel, lukket samarbejdsmodel, der havde til formål, og lykkedes med, at skabe kompetenceudvikling blandt danske kroer og hoteller. Det andet eksempel var udformet som en Triple Helix-model for social innovation (Leydesdorff & Etzkowitz, 1996), hvori INNOTOUR også indgår. Til trods for intensionen om velmenende, regionalt samarbejde på den danske vestkyst mellem turismeforskere, halvoffentlige projektadministratorer, og den private sektors erhvervspartnerne, formåede projektet ikke at levere op til ambitiøse mål om at skabe turismeinnovation og vækst. Erfaringer fra begge projekter viser hvorledes eksperimenterende erhvervssamarbejde med forskere, studerende, og den offentlige sektor, både muliggøres og forhindres på det Disciplinære Universitet.

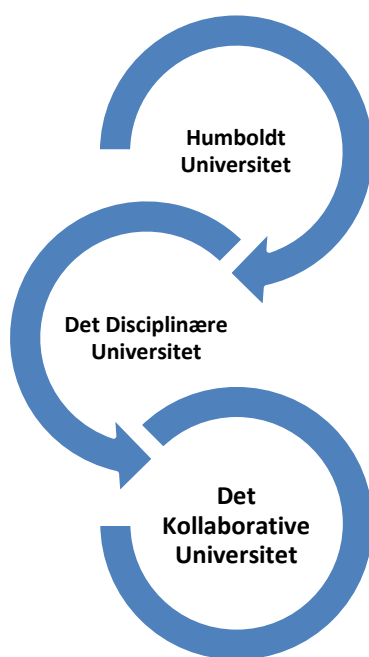
Kapitel 7 er et case studie om internationalt undervisningssamarbejde på tværs af institutioner, nationer, og over tid, drevet af et fælles ønske om at højne kvaliteten af turismeundervisning og læring i, og for en kompleks verden. Gennem samarbejde omkring værdibaseret læring i regi af *Tourism Education Futures Initiative* (initiativet til fremtidig turismeuddannelse) eksperimenterede undervisere med udvikling af ny pædagogik, didaktik, og fælles online kurser med brug af web 2.0 teknologier. TEFIs tilgang til værdibaseret undervisning er centreret omkring etik, bæredygtighed, viden, professionalisme, og gensidig respekt (Sheldon *et.al*, 2008). Casen illustrerer hvorledes disse værdier blev inkorporeret af turismeundervisere i New Zealand, Brasilien, USA, Østrig, Schweiz, og Danmark i 2010-2011, og som i 2012 også omfattede en canadisk institution. Kritiske erfaringer fra arbejdet med udviklingen og implementeringen af de globale TEFI kurser, som jeg har været dybt involveret i, viser blandt andet udfordringerne i at integrere web 2.0 i videregående uddannelse. Undervisere og studerende påtager sig meget forskellige roller i forhold til traditionel undervisning. Dette påkalder kritisk refleksivitet omkring overensstemmelse mellem

læringsprocesser og kursusevaluering for at sikre konsistens mellem formelle krav, semester aktiviteter, og udprøvning (Biggs & Tang, 2007). Dette kompliceres yderligere af undervisningssamarbejde, der pågår i en kombination af det traditionelle klasselokale, og på tværs af institutioner, nationer, og tid.

Det sidste case studie i Kapitel 8 relaterer til det foregående uddannelsesinitiativ, idet flere af samarbejdspartnerne også har været involveret i TEFL. Dette kapitel er dedikeret til at forstå kollaborative netværksprocesser inden for tematisk turismeforskning og undervisning i regi af netværket, *Building Excellence in Sustainable Education Network* (BEST EN), der søger at fremme excellence i undervisning inden for bæredygtig turismeudvikling. BEST EN udvikler viden og undervisningsmaterialer om bæredygtig turismeudvikling på tværs af discipliner, institutioner, nationer, og over tid. Gennem mit engagement som formand for BEST EN gennem seks år, og fortsat medlem af styregruppen, udfoldes en dyb indsigt i kollaborative processer og anvendte metoder, der bringer forskere og undervisere sammen i multi- og interdisciplinære samarbejder. Med fokus på en holistisk forståelse af bæredygtig turismeudvikling viser den ANT-inspirerede analyse eksempelvis hvordan BEST EN skaber *interessement* og netværkeffekter ved åbne samarbejdsrelationer. Dette omfatter også samarbejde med turisterhvervet, fælles videngenerering og eksperimenteren med både traditionelle publikationsformer og åben access. Det overordnede mål er at forstå de former, normer og indhold, der holder et åbent netværk af turismeforskere og undervisere sammen på tværs af institutioner, nationer, og over tid.

Case studierne demonstrerer, hvordan der er plads til akademiske manøvrer og eksperimentering inden for rammerne af det Disciplinære Universitet. I disse er der også adskillige forhindringer, der bliver specielt tydelige i den fortsatte begrænsning af akademisk frihed i såvel Danmark, Europa, og andre steder i verden. Kapitel 9 er en reaktion på samme, og skal ses som et muligt svar på det Disciplinære Universitets eklatante mangel på epistemologisk og kollaborativ ansvarlighed, og engagement i samfundets udformning af mere ønskværdige fremtider. Her tegnes konturerne af det Kollaborative Universitet. Det viser forestillingen om et universitet, der er bevidst om, og påtager sig et samfundsmæssigt ansvar. Dets væren dikteres ikke af samfundet, men det responderer kritisk

og uafhængigt til problematikker i verden. Det er et universitet der tænker sig selv ind i fremtiden, og har i dets væren hvad universitetet var, og er. Dette er illustreret i Figur 2 nedenfor.

Figur 2. Væren-som-Tilblivelse af det Kollaborative Universitet.

Figuren viser det Kollaborative Universitet som åbent, og repræsenterer en mulighed for fremtidig udvikling af universitetets væren. Endvidere udfolder kapitlet en forestilling om komplementerende normer og former for akademisk viden baseret på en pluralistisk epistemologi (Boisot, 1998; Liburd, 2012), men nye muligheder for videndeling, der samtidig søger at fremme mere komplekse forståelser af validitet. De imaginære forhold, idealer og ideer, der karakteriserer det Kollaborative Universitet udfoldes inden blikket igen vendes mod turismeforskning og undervisning for at fremhæve, og teste, de imaginære empiriske og kollaborative konditioner. Heri anes disputatsens force i at engagere komplekse, højt flyvende tanker og samtidig beholde fødderne på jorden. Det Kollaborative Universitet vil insistere på at engagere sig i, og måske svare på, hvordan universitetet skal være for at samarbejde i usikre fremtider.

Kapitel 10 sammenfatter disputatsens formål, ærinde, og pointer, samt dets bidrag til forskningsfeltet. Kollaborative muligheder skitseres i relation til fremtidige forskningstematikker i universitetets væren og tilblivelse. Desuden reflekterer jeg over positionalitet, magt, og privilegier, for herigennem at adressere nogle af disputatsens begrænsninger, der influerer min forskning.

5. Forskningsbidrag

Denne disputats skriver sig ind i debatten om universitetets væren, og ambition om at reetablere universitetets mål og frihed. Udover indflydelse fra Immanuel Kant, Wilhelm von Humboldt, Karl Jaspers, og John Henry Newman, blandt mere nutidige værker findes især Jürgen Habermas, Martin Heidegger, Richard Rorty, og Jacques Derrida. Disse, og specielt de kritiske, optimistiske udgivelser af Ronald Barnett (1990, 2011, 2013) har inspireret mine idealer og ideer om det Kollaborative Universitet.

Den analytiske tilgang til begrænsningerne af det moderne universitet varierer i bredde og dybde. Fælles for mange er dog kritikken af det selvcentrerede universitet, der ofte har en entrepreneurisk agenda (e.g. Gibbons *et.al*, 1994; Clark, 1998; Jarvis, 2001), som afføder forskellig respons. For Habermas, Rorty, and Derrida synes det moderne, eller postmoderne universitet at være karakteriseret ved kommunikative processer. Filosofiske udredninger omfatter den ideelle talesituation og kommunikativ handling (Habermas, 1984, 1986, 1987a&b), konversation som den ultimative kontekst for at forstå viden (Rorty, 1980), og af universitetet som en sted for kritik (Derrida, 2002). Et bekymrende forhold opstår, når den historiske eller logiske dekonstruktion af vestlig filosofi er nået, eller hvor filosoffer efterlades med blot at kunne kommenterer på, og tale om andres forskning (Rabinow, 1996: 31). Dette universitet-som-debat-samfund (Barnett, 2013: 3) er ligeså selvcenteret. Det er kun engageret og interesseret i sin egen væren: ikke i verden, men i sig selv.

Der er adskillige nuancer i debatten og begreber om universitetets væren. Her skal blot nævnes *the University of Wisdom* (Maxwell, 2009), *the Foolish University* (Kavanagh, 2012), *the Virtual University* (Robins & Webster, 2002), *the Theatrical University* (Parker, 2005), *the Performative University* (Lyotard, 1984), *the Liquid University* (Baumann, 2000), *the Ecological University*

(Barnett, 2011, 2013), *the Imaginative University* (Barnett, 2013), *the Networked and Collaborative University* (Walsh & Kahn, 2010). Med undtagelse af Barnett synes disse ikke at præstere en videnarkæologi, der udfolder hvad universitet var og er. Ligeledes er der en manglende forståelse af universitetets ideelle enhed i forskning og undervisning. Ofte er forskningsdimensionen stedmoderligt behandlet (se Scott, 1995: 154-157), og fremtidige forestillinger om universitetets forskningsaktiviteter er stort set fraværende (Barnett, 2013: 135), om overhovedet adresseret. Denne disputats ønsker at bidrage til holistisk forståelse af universitetets komplekse, dynamiske, og fundamentale væren i verden. For at kunne præsentere dybere perceptioner og mulige forestillinger om universitets tilbliven, må universitetets faktiske karakter sætte scenen for refleksioner, der kan blive testet i forhold til nuværende realiteter (Barnett, 2011).

Endelig har jeg indarbejdet en antropologisk forståelse af udveksling på universitetet, for videre refleksion over hvordan samarbejde også bringer menneskers og ressourcers væren i spil, som det blot skulle bringe sammen. I både ontologisk og epistemologisk forstand er samarbejde i videregående uddannelse og forskning en rejse gennem fremmede territorier, et møde med vanskelige steder og emner over tid, samt en mulighed for at påtage sig særlige, kritiske dispositioner og kvaliteter (Barnett, 2012). Akademisk samarbejde indebærer altid ansvarlighed, og skal udøves med respekt for selvet, andre, og verden. Det er herigennem, at universitetets væren viser sig selv.

6. Fremtidige Forskningsmuligheder

Uden at gå i detaljer hermed, tematiseres fremtidige forskningsområder under tre inter-relaterede overskrifter. Den første omhandler ansvarlighed og omhu. De udfordringer, som verden står overfor har globale ramifikationer, og er på en skala, der påkalder internationalt samarbejde og solidaritet. Afdækningen af forskningsmuligheder kan med fordel ses i forhold til denne horisont.

Den anden af disse er frihed og uafhængighed, og peger blandt andet på universitetets muligheder for at også være et engageret vagttårn i samfundet, hvorved magtfulde regeringer og industrier både kan holdes ansvarlige, og på afstand af universitetet. Den uafhængige forsker har ligeledes en rolle at spille i frembringelse af dybe, kritiske perspektiver, som andre interessenter måske ikke ser, velvidende at akademisk frihed og uafhængighed aldrig kan være et mål i sig selv.

Den tredje tematik vedrører forvaltning og fremtid. Visioner for bedre måder at leve og være på, i en mere retfærdig verden, beror på en lang filosofisk tradition. Senere bidrag fra John Rawls (1971) and Paul Ricoeur (2002) har særlig relevans i forhold til universitære forskningsperspektiver inden for forvaltning, det gode liv, og en ønskværdig fremtid. Ricoeur fremhæver specielt nødvendigheden af at se selvet, den anden, og andre institutioner som uomgængeligt forbundne. Forskningsamarbejde kan således være inspireret af, og endog drevet af ambitionen om at ville være medvirkende i at skabe en bedre fremtid. Ved at forestille sig bedre, mere attraktive potentialer kan konsekvenser af nuværende, ikke-bæredygtige praksisser og usikre fremtider frembringes (Benckendorff, 2007; Barnett, 2004). Fremtidige forestillingerne om det gode liv, eller bedre samfund, må antage tilpas dybde, der både er komplekse og refleksive over liv og død, sorg og glæde, kærlighed og tab, skønhed og velvære, sandhed og værdier, for ikke blot at lede til illusioner (Hicks, 2006). Her kan universitet være et aktiv i at identificere nuværende og fremtidige muligheder gennem kollaboration og samtaler, med potentiel værdi for individet og verden.

Referenceliste

- Airey, D. W. (2008) *Tourism education: Life begins at 40*. Paper. School of Management, University of Surrey. Online URL <http://epubs.surrey.ac.uk/cgi/viewcontent.cgi?article=1039&context=tourism> Besøgt den 20. februar, 2010.
- Airey, D. (2005) Growth and Development. In Airey, D. and Tribe, J. (eds) *An International Handbook of Tourism Education*. Advances in Tourism Research Series. Oxford: Elsevier: 13-24.
- Ayikoru, M., Tribe, J. and Airey, D. (2009) Reading Tourism Education. Neoliberalism Unveiled *Annals of Tourism Research* Vol. 36(2), 191-221.
- Barnett, R. (2013) *Imagining the University*. London and New York: Routledge.
- Barnett, R. (2012) *Glimpsing the Ecological Curriculum*. Keynote address. ATHE Annual Conference December 6-7, 2012, Cambridge.
- Barnett, R. (2011) *Being a University*. London and New York: Routledge.
- Barnett, R. (2004) Learning for an unknown future. *Higher Education Research & Development* Vol. 23(3), 247-260.
- Barnett, R. (1990) *The Idea of Higher Education*. Buckingham: The Society for Research into Higher Education and Open University Press.
- Benckendorff, P. (2007) Envisioning sustainable tourism futures: An evaluation of the Futures Wheel method. *Tourism and Hospitality Research* Vol. 8(1): 25-36.
- Biggs, J. og Tang, C. (2007) *Teaching for Quality Learning at University*. Third edition. Maidenhead: Open University Press.
- Baumann, Z. (2000) *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity.
- Boisot, M. (1998) *Knowledge assets: securing competitive advantage in the information economy*. Oxford: Oxford University Press.
- Bok, D. (2003) *Universities in the Market place. The commercialization of higher education*. Princeton University Press.

- Brenneis, D. (2004) A partial view of contemporary anthropology. *American Anthropologist* Vol. 106, 550-558.
- Clark, B. R. (1998) *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transition*. Oxford: Pergamon/IAU.
- Danske Universiteter (2012) *Tal om Danske Universiteter 2011*. København: Danske Universiteter. Online URL <http://www.dkuni.dk/Statistik>. Besøgt den 12. april, 2012.
- Deery, M. (2008) Talent management, work-life balance and retention strategies. *International Journal of Contemporary Hospitality Management* Vol. 20(7), 23-38.
- Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P. and Trow, M. (1994) *The New Production of Knowledge*. London: Sage.
- Habermas, J. (1987) *Theory of Communicative Action Vol 2. Lifeworld and system a critique of functionalist reason*. Boston: Polity Beacon Press.
- Habermas, J. (1986) Die Idee der Universität – Lehrprozesse. *Zeitschrift für Pädagogik* Vol. 5. Belz-Verlag, Weinheim.
- Habermas, J. (1985) *The Philosophical Discourse of Modernity*, Cambridge: Polity Press.
- Habermas, J. (1984) *Theory of Communicative Action Vol 1. Reason and the Rationalization of Society*. Boston: Polity Beacon Press.
- Habermas, J. ([1968] 1978) *Knowledge and Human Interests*. London: Heinemann.
- Heidegger, M. ([1927] 1998) *Being and Time*. Oxford: Blackwell.
- Hicks, D. (2006) *Lessons for the Future: The Missing dimension in education*. Trafford Publications.
- Humboldt, W.v. ([1809/10] 1959) Über die innere and äussere Organisation höheren wissenschaftlichen Anstalten. I: A. Ernst (red) *Die Idee der deutschen Universität*. Darmstadt, Hermann Gentner Verlag.
- Huxham, C. (1993) Pursuing collaborative advantage. *Journal of the Operational Research Society* Vol. 44(6), 599-611.

- Huxham, C. (1996) *Creating Collaborative Advantage*. London: Sage Publications.
- Jafari, J. (1990) Research and Scholarship. The Basis of Tourism Education. *The Journal of Tourism Studies* Vol. 1, 33–41.
- Jarvis, P. (2001) *Universities and Corporate Universities*. London: Kogan Page.
- Jaspers, K. ([1946] 1965) *The Idea of the University*. London, Peter Owen.
- Kant, I. ([1793] 1963) *Ausgewählte Schriften zur Pädagogik und ihrer Begründung*. Paderborn: Schöningh.
- Kavanagh, D. (2012) The University as Fool. I: R. Barnett (red) *The Future University: Ideas and Possibilities*. New York: Routledge.
- Kjærgaard, P.C. og Kristensen, J.E. (2003) Universitetets idehistorie. I: H. Fink, P.C. Kjærgaard, H. Kragh og J.E. Kristensen (red) *Universitetet og videnskab*. Copenhagen: Hans Reitzels Forlag, 31-144.
- Kothari, C. (2008) *Research methodology: methods and techniques*. Delhi: New Age International.
- Kristensen, J-E. (2007) Gamle og nye ideer med et universitet – universitetsloven 2003 som anledning. I: J-E. Kristensen, K. Elmstrøm, J.V. Nielsen, M. Pedersen, B.V. Sørensen og H. Sørensen (red) *Ideer om et universitet*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag: 9-22.
- Latour, B (1999) *Pandora's hope: essays on the reality of science studies*. Cambridge: Harvard University Press.
- Leuzinger-Bohleber, M. (2004) What does conceptual research have to offer? *International Journal of Psycho-analysis* Vol. 85(5), 1477-1478.
- Leuzinger-Bohleber, M. og Fischmann, T. (2006) What is conceptual research in psychoanalysis? *International Journal of Psycho-analysis* Vol. 87(5), 1355-1386.
- Leydesdorff, L. og Etkowitz, H. (1996) *Emergence of a Triple Helix of University-Industry-Governance relations*. Online URL <http://www.leydesdorff.net/> Besøgt den 12. februar, 2012.
- Liburd, J.J. (2012) Tourism Research 2.0. *Annals of Tourism Research* Vol. 39(2), 883–907.

- Liburd, J.J. (2007) Sustainable tourism, cultural practice and competence development for hotels and inns in Denmark. *Tourism Recreation Research* Vol. 32(1), 41-49.
- Liburd, J.J. og Christensen, I-M.F. (2013) Using Web 2.0 in Higher Tourism Education. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education* Vol. 12, 99-108.
- Liburd, J.J og Hjalager, A.M. (2012) From copyright to *Copyleft*. Towards tourism education 2.0. I: I. Ateljevic, N. Morgan and A. Pritchard (red) *The Critical Turn in Tourism Studies: Creating an Academy of Hope*. Oxon: Routledge: 96-109.
- Liburd, J.J. og Hjalager, A-M (2010) Changing Approaches to Education, Innovation and Research – Student experiences *Tourism Journal of Hospitality and Tourism Management* Vol. 17, 12-20.
- Liburd, J. J., Hjalager, A. og Christensen, I.M.F. (2011) Valuing Tourism Education 2.0. *Journal of Teaching in Travel & Tourism* Vol. 11(1), 107-130.
- Lyotard, J. (1984) *The postmodern condition: A report on knowledge*. Manchester: Manchester University Press.
- Maslen, G. (2012) Worldwide student numbers forecast to double by 2025. *University World News* No 209. Online URL <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20120216105739999>. Besøgt 14. maj, 2012.
- Mauss, M. [1923] 1990) *The Gift* oversættelse af W.D. Halls forord af Mary Douglas. London & New York: Routledge.
- Maxwell, N. (2009) From Knowledge to Wisdom: the Need for an Academic Revolution. I: R. Barnett og N. Maxwell (red) *Wisdom in the University*. London: 1-19.
- Newman, J.H. ([1852] 1976) *The Idea of a University*. I. T. Ker (red), Oxford, Oxford University Press.
- Parker, J. (2005) A Mis-en-Scene for the Theatrical University. I: R. Barnett (red) *Reshaping the University: New Relationships between Research, Scholarship and Teaching*. Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press: 151-164.

- Pernecky, T. (2012) Constructionism. Critical Pointers for Tourism Studies. *Annals of Tourism Research* Vol. 39(2), 1116-1137.
- Ramsden, P. (1998) *Learning to Lead in Higher Education*. London & New York: Routledge.
- Rawls, K. (1971) *A Theory of Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Ricoeur, P. (1992) *Oneself as Another*. (K. Blamey oversættelse) Chicago: University of Chicago Press.
- Robins, K. og Webster, F. (red) (2002) *The Virtual University? Knowledge, Markets and Management*. Oxford: Oxford University Press.
- Scott, P. (1995) *The Meanings of Mass Higher Education*. Buckingham: Open University Press.
- Sheldon, P., Fesenmaier, D., Woeber, K. Cooper, C, and Antonioli, M. (2008) Tourism Education Futures - 2010-2030 Building the Capacity to Lead. *Journal of Teaching in Travel and Tourism* Vol. 7(3), 61 – 68.
- Throw, M. (1973) *Problems in the transition from Elite to Mass Higher Education*. Berkeley, CA: Carnegie Commission on Higher Education.
- Tribe, J. (2010) Tribes, territories and networks in the tourism academy. *Annals of Tourism Research* Vol. 37(1), 7–33.
- Tribe, J. (2006) The Truth About Tourism. *Annals of Tourism Research* Vol. 33, 360–381.
- Tribe, J. (2005) Tourism, Knowledge and the Curriculum. I: D. Airey and J. Tribe (red) *An International Handbook of Tourism Education*. Oxford: Elsevier: 47-60.
- Tribe, J. (2001) Research Paradigms and the Tourism Curriculum. *Journal of Travel Research* Vol. 39, 442-448.
- Tribe, J. (2000) Indisciplined and Unsubstantiated *Annals of Tourism Research* Vol. 27(3), 809-813.
- Tribe, J. (1997) The Indiscipline of Tourism. *Annals of Tourism Research* Vol. 24(3), 638-657.
- van der Duim, R. (2007) Tourismscapes. An Actor-Network Perspective. *Annals of Tourism Research* Vol. 34(4), 961–976.

van der Duim, R., Ren. C. og Jóhannesson, G.T. (red) (2012) *Actor-Network Theory and Tourism*. Oxon: Routledge.

Walsh, L. and Kahn, P. (red) (2010) *Collaborative working in higher education. The Social Academy*. New York and London: Routledge.

Xin, S, Tribe, J., og Chambers, D. (2013) Conceptual Research in Tourism. *Annals of Tourism Research* Vol. 41, 66-88. doi: 10.1016/j.annals.2012.12.003.

Young, R. (1995). Conceptual research. *Changes: An International Journal of Psychology and Psychotherapy* Vol. 13, 145-148.